

Neville Chamberlain

İngiliz devlet adamı ve Başbakan

18 Mart 1869 İngiliz İmparatorluğu'nun önde gelen sanayi kentlerinden Birmingham'da dünyaya gelen [Neville Chamberlain](#), babasının ikinci evliliğinden dünyaya gelen tek erkek çocuğudur. Üniteryen inanca sahip bir aile geleneğine karşın baba Chamberlain annelerinin vefatından sonra çocuklarından herhangi bir dini bağlılık talep etmemiştir. Bu nedenle, dönemin çoğu Viktoryen siyasetçisinin aksine kendini 'saygılı bir agnostik' olarak tanımlayan Chamberlain, kariyeri süresince organize dine ilgi göstermemiştir. Eğitimine büyük kız kardeşi Beatrice ile birlikte Warwickshire'daki Rugby School ile başlamış, ardından Mason College'da (bugünkü adıyla Birmingham Üniversitesi) ticaret ve metalurji eğitimiyle devam etmiştir. Çok başarılı bir öğrenci olmaması nedeniyle önce bir muhasebe firmasında çalışmış daha sonra ise babasının teşvikiyle dönemin önde gelen tekstil sanayi ürünlerinden sisalin plantasyonunu kurması için Bahamalar adasına gönderilmiştir. Burada da 6 yıl kalmasına rağmen bu sektörde de başarılı olamamış, yüksek miktarlarda maddi kayıplar vermiştir.

[Neville Chamberlain](#), İngiliz İmparatorluğu'nun yayılcı faaliyetlerle sınırlarını olabildiğince genişlettiği Kraliçe Viktorya döneminde babasının sömürgelerden sorumlu devlet bakanı olması nedeniyle emperyalizm politikalarını desteklemiştir. 1890 yılında Bahamalar'dan İngiltere'ye döndüğünde yaklaşık 17 yıl genel müdürü olacağı Hoskins & Company şirketini satın alması ve gemi ranzaları üreterek uluslararası ticarete başlaması bu anlayışını desteklemektedir. Yine siyasete derin bir ilgisi olmamasına rağmen, babası ve üvey kardeşi Austen'in İngiliz Parlamentosunda önde gelen isimlerinden olması zamanla onun da siyasetçi kimliğini oluşturmasını sağlamıştır. 1900 yılında gerçekleşen İkinci Boer Savaşı'nda İngiliz Ordusunun askeri üniforma rengine istinaden benimsenen Haki rengi İngiliz genel seçimleri Chamberlain'in siyasi kariyerinin de başlangıcı sayılmaktadır. Babasının Liberal Birlikçilerini desteklemek için seçim kampanyalarında konuşmalarla başlayan bu süreç, 1911'de babasının parlamento seçim bölgesi olan Birmingham Şehir Konseyi'nde resmen Liberal Birlikçi olmasıyla devam etmiştir. Aynı yıl Anne Cole ile evlenmiş, bu evlilikten bir kız bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir.

1915 yılında Birmingham belediye başkanı olmadan önce Şehir Planlama Komisyonu başkanı seçilmiş ve yönetimi altında Birmingham için Britanya'daki ilk şehir planlarından birini hazırlamıştır. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve maddi imkansızlıklar nedeniyle plan uygulamaya konulmaması da Chamberlain'in vizyoner kimliği halkın sempatisini kazanmıştır. Belediye başkanlığı görevine başladığı ilk aylarda sivil cephede tasarrufları arttırma yönünde kömür kullanımını teşvik etmiş ve bu sayede meclis çalışanlarının grev yapmasını engellemiştir. Birmingham Senfoni Orkestrası ile günümüzde Lloyds TSB adıyla varlığını sürdüren savaş kredilerini ve tasarruflarının yönetilmesi için Birmingham Belediye bankasını kurmuştur.

Belediye Başkanlığı dönemindeki başarıları ve deneyimleri ulusal siyasete geçişinin de yolunu açmıştır. 21 Aralık 1916 yılında Başbakan David Lloyd George savaş endüstrilerinin yeterli işgücüyle çalışabilmesini sağlama ve zorunlu askerliği koordine etme sorumluluklarıyla Ulusal Hizmet Müdürü teklifini Chamberlain'e götürmüştür. Görevi süresince gerek sektörde çalışacak gönüllüleri işe almanın zorluğu gerekse de Lloyd George ile fikirsel çatışmaları 1917'de istifasıyla sonuçlanmıştır. Her iki devlet adamının bu gelişmeyle siyasi kariyerleri boyunca birbiriyle karşı antipatileri devam etmiştir. 1918 seçimlerinde Birmingham Ladywood bölgesi için Muhafazakar partiden milletvekili seçildiğinde kendisine Sağlık Bakanlığı görevi teklif edilmesine rağmen koalisyon hükümetinde Lloyd George altında hizmet etmeyi

reddetmiştir. Benzer düşüncelerle şövalyelik unvanını kabul etmemiş ve bu dönem Chamberlain'in gelecek kararları üzerinde ve siyasi düşüncelerinin olgunlaşmasında etkili olmuştur.

1922 yılında Anadolu'da Türk zaferi ile muhafazakârların koalisyondan çekilmesi Lloyd George hükümetinin de sonunu getirmiştir. Devam eden süreçte dört yılını üvey kardeşi Austen'in Muhafazakar milletvekillerinin lideri olmasına rağmen yalnızca Muhafazakar bir backbencher (yönetimde görev almayan parlamenter) olarak devam ettiren Chamberlain de istifa etmiştir. Emekliye ayrılan Andrew Bonar Law'ın yeniden ülkeyi yönetmek üzere başbakanlık görevine çağrılması ile Ulusal Posta müdürlüğü yapmıştır. Bu kısa dönemde daha önce reddettiği 'Right Honourable' (Doğru saygıdeğer) ünvanını almıştır. Yine 1923 tarihli Konut ve Kira Kısıtlama Yasaları'nı çıkararak gecekondu temizleme programına yönelik uygun fiyatlı konut inşa eden özel şirketlere sübvansiyon sağlamış ve kiralarla ilgili düzenlemeler yapmıştır. Bu başarıları Chamberlain'e hem fikirlerini ile adını ulusal boyutlara çıkarma şansını vermiş hem de ona kısa bir süre de olsa Sağlık Bakanı olarak çalışmasının yolunu açmıştır. Fakat Law'ın gırtlak kanseri olması neticesinde istifası ile yerine Maliye Bakanı Stanley Baldwin geçmiştir. Ağustos 1923'teyse Baldwin, Chamberlain'i Maliye Bakanı pozisyonuna terfi ettirmiştir ve bu görevini de hükümet Ocak 1924'te düşene kadar sürdürmüştür.

1924 genel seçimlerini kazandıktan sonra Baldwin, Austen Chamberlain'in Dışişleri Sekreteri, Winston Churchill'in Maliye Bakanı ve [Neville Chamberlain](#)'in de Sağlık Bakanı gibi önemli görevler üstlendiği ikinci hükümetini kurmuştur. Churchill ile [Neville Chamberlain](#) daha önce Liberal Parti ile ilişkilendirilen alanlarda reformlar yaparak Muhafazakârların halk gözündeki imajını güçlendirmiştir. Görevine başlar başlamaz Chamberlain Kabine'ye yasalaşmasını umduğu 25 yasa maddesini içeren bir gündem sunmuş ve 1929 yılında görevinin sonlanmasına kadar 21 yasayı çıkarmayı başlamıştır. Yasalar arasında öne çıkan yerel yönetim finansmanını kökten değiştiren 1925 Derecelendirme ve Değerleme Yasası olmuştur. Bu icraatı Muhafazakar partiden bazı milletvekilleri arasında kendisine muhalefet oluştursa da Chamberlain'in güçlü bir sosyal reformcu kimliğini öne çıkarmıştır.

1929 genel seçimleri öncesinde seçim bölgesini değiştirme kararı almıştır. Birmingham Ladywood'da kalmaya devam ederse kaybedeceğine inanan Chamberlain, aynı zamanda doğduğu şehir olan Birmingham Edgbaston'dan aday oldu. Seçimlerin 1926 genel grevinin etkisi, artan işsizlik ve Muhafazakar kabinenin artık seçmenin gözünde 'eski ve bitkin' olarak görülmesi neticesinde İşçi Partisi'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu durumun Muhafazakarlar Partide yaratmış olduğu kaos neticesinde 1930'da Chamberlain bir yıl parti liderliğini üstlense de parti tabanında yeniden Baldwin'in bu görevi üstlenmesi yönünde talep oluşmuştur. Bu durum neticesinde, Chamberlain Muhafazakar Araştırma Departmanı'nı kurmuş ve ilk başkanı olmuştur. 1931'de İşçi Partisi hükümeti ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kalarak istifa edince dönemin Başbakanı Ramsay MacDonald ikinci hükümetini Muhafazakar milletvekillerinin desteğiyle kurmuş ve Chamberlain de yeniden Maliye Bakanı görevini üstlenmiştir.

Başbakan olacağı 1937 yılına kadar Şansölye olarak kabinede kalmaya devam eden Chamberlain, bu süre zarfında hükümetin en aktif bakanı olarak birçok önemli işe imza atmıştır. İki savaş arası dönemde İngiliz ekonomisinin kısıtlı imkanlarına karşılık birbirini izleyen bütçe görüşmelerinde, örneğin 1931'deki sert bütçe kesintilerini geri almaya çalışmış ve savaş borçlarının sona erdirilmesinde öncülük etmiştir. 1934'te ülkenin 'zor zamanlarını bitirdiğini ve artık *Büyük Umutlar*'ı okumaya başlayabileceğini" belirterek ekonomik toparlanmanın başladığını ilan etmiştir. Bu olumlu atmosfere rağmen 1935'ten itibaren, hükümet yeniden bir silahlanma programında ilerlemeye başlamış ve bu nedenle de mali sıkıntılar artmıştır. Chamberlain'in bu politikaları daha çok savunma harcaması olması gerektiğini savunan Winston Churchill ve onu bir savaş kıskırtıcısı olarak gören İşçi Partisi tarafından eleştirilmiştir. Yine

de *Rationalization* (Rasyonalleşme) adını verdiği politika kapsamında hükümet eski fabrikaları ve madenleri satın almış ve savaş zamanında kullanılmak üzere hazırlamıştır. Chamberlain bu atılımlarıyla Britanya'yı hem silahlanmaya hem de teknolojiye sahip dünyanın en verimli fabrikalarına hazırlamıştır.

1935 genel seçimlerini oyları azalmış da olsa büyük bir çoğunluk ile Muhafazakar Parti kazanmış ve lideri Stanley Baldwin'ın Başbakan olduğu Ulusal Hükümet kurulmuştur. 1937 yılında ise Chamberlain Baldwin'den bu görevleri devralmış ve Sir Henry Campbell-Bannerman'ın ardından 68 yaşında Yirminci Yüzyılda başbakan olan en yaşlı ikinci politkacı ünvanını almıştır. Chamberlain, dış politika kararlarıyla hatırlanacağına farkında olmadan Başbakanlığa yükselmesini bir ülkesi için yaptığı reformlara bağlamıştır. Bu anlayışla 1937 tarihli Fabrikalar Yasası, kömür yataklarının millileştirilmesine izin veren 1938 Kömür Yasası, Ücretli Tarifler Yasası ve Konut Yasası'nı çıkarmıştır. Chamberlain'in yerel yönetim reformu planlarıysa 1939'da savaşın başlamasıyla yürürlüğe girememiştir.

İngiltere'de ve Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçlarına tanık olmuş pek çok devlet adamı gibi [Neville Chamberlain](#) de savaşa mahal vermeden barışın tesisi politikasını benimsemiştir. Churchill dışında Lloyd George'un halefleri Bonar Law, Stanley Baldwin ve Ramsay MacDonald gibi isimlerin de bu çizgide ilerledikleri görülmektedir. Teori olarak diktatörlüklerin gücünün zayıflayacağını öngörerek, İngiliz İmparatorluğu'nu sınırlarını koruma fikri hakim olmuş ve Versay Antlaşması'nın koşullarının Hitler'in saldırganlığının altında yatan ana neden olduğuna görüşü kabul edilmiştir. Bu nedenle Nazi Almanyası, Japonya ve İtalya gibi devletlerle çatışma olasılığı azaltılarak, diplomatik kanallar aracılığıyla uzlaşılacağı inancı hakim olmuştur. Bu görüşler Chamberlain tarafından 7 Haziran 1934'den itibaren 'genel yatıştırma politikası' olarak adlandırılmıştır. Bu politika kapsamında İngilizler 16 Nisan 1938'da İtalya'yı Alman etkisinden uzaklaştırmak amacıyla Etiyopya'daki İtalyan üstünlüğünü tanımış, 1936 ile 1939 yılları arasında süren İspanya İç Savaşı'nın dışında kalmış ve İrlanda'daki İngiliz donanma üslerini terk etmiştir. Chamberlain'in özellikle İngiliz-İtalyan ittifakının Hitler'in Avusturya üzerindeki egemenliğini dayatmasını engelleyeceği inancı kabinesinden zaman zaman tepkiyle karşılanmıştır. Örneğin Dışişleri Bakanı Anthony Eden Chamberlain'in bu kararını desteklemeyince istifa etmek durumunda kalmıştır.

Chamberlain hükümetinin ilk krizi Mart 1938'de Almanya'nın *ein volk ein reich* politikası gereği Avusturya'yı ilhaki olarak bilinen *Anschluss* üzerinedir. Kuşatma altındaki Avusturyalılar yardım istemelerine rağmen, İngilizler Berlin'e güçlü bir protesto notası göndermekle yetinmiştir. Krizin ertesinde Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada Chamberlain Almanların Avusturya'yı ele geçirmek için kullandıkları yöntemleri şiddetle kınadığını belirtse de kabinesinin *Anschluss*'u kabullenmesi tepkiyle karşılanmıştır. Dönemin ikinci krizi Mayıs krizi olara da bilinen Nazi Almanyası'nın Çekoslovakya'nın Südet bölgesini kendine bırakması talebi üzerine genel bir Avrupa savaşının eşğine getiren gelişmedir. Dönemin Fransa başbakanı Édouard Daladier ile görüşmeleri sonrası Fransa'nın da savaş isteği olmadığına ikna olan Chamberlain *Z planı* kapsamında Hitler'e müzakere etmek için Almanya'ya gelmeye istekli olduğuna dair bir mesaj gönderdi. Hitler'in olumlu yanıtına istinaden 15 Eylül 1938'de ilk uluslararası uçuşunu da gerçekleştirerek Münih'e gitmiştir. Görüşmeden sonra barışın korunabileceği inancıyla Londra'ya dönse de bir hafta sonra yeni müzakereler için Hitler'le masaya oturmuştur. Buna rağmen Almanya'nın Südet işgalindeki ısrarı ve Fransızlar ile Çekoslovaklarla arabuluculuğa sıcak bakmaması hayal kırıklığı yaratmıştır.

Hitler'in talepleri Fransa ve Çekoslovakya dışında Chamberlain kabinesini de rahatsız etmiştir. Tüm görüşmelere rağmen somut bir barış ya da antlaşmaya varılamaması savaşın yaklaştığı izlenimini vermekteydi. Chamberlain ise Almanya'yı güç tehdidinden vazgeçmeye çağıran basın açıklamasında tüm tarafları rahatlatmak adına şunları

söylemiştir:

Uzak bir ülkede hakkında hiçbir şey bilmediğimiz insanlar arasındaki bir tartışma yüzünden burada siperler kazıyor ve gaz maskeleri deniyor olmamız ne kadar korkunç, fantastik ve inanılmaz. Prensipite zaten çözülmüş bir anlaşmazlığın savaş konusu olması daha da imkansız görünüyor.

28 Eylül 1938'de Chamberlain'in barış girişimleri Hitler'i, İngiliz, Fransız, Alman ve İtalyanların katılacağı bir zirve aracılığıyla bir çözüm aramak için kendisini Almanya'ya tekrar davet etmeye çağırmasıyla devam etmiştir. Görüşmeler sonrasında imzalanan Münih Antlaşması'na göre Südet bölgesinin Almanya'ya ilhaki kabul edilmiş, Çekoslovakya antlaşmaya uymayı isteksizce kabul etmiş ve tartışmalı bölgelerin durumuna uluslararası bir komisyonun kararlaştıracağı onaylanmıştır. Buna ek olarak, Chamberlain Hitler'in Prinzregentenstraße' deki dairesine giderek 'iki ülkemizin birbiriyle bir daha asla savaşa girmeme arzusunun simgesi' olarak nitelendirdiği İngiliz-Alman Donanma Anlaşması'nı imzalamasını istemiş, Hitler' de tercümanı aracılığıyla onaylayarak imzalamıştır. Chamberlain Londra'ya adeta zafer kazanmış bir kahraman gibi dönmüş, yoğun kalabalıklar onu coşkuyla karşılamıştır. 1878'de Benjamin Disraeli'nin Berlin Kongresi'nden döndüğünde kullandığı ünlü 'size onurlu barışla döndüm' sözlerini de itafen yaptığı konuşmasında kitlelere şöyle seslenmiştir:

Sevgili dostlarım, Almanya'dan Downing Caddesi'ne ikinci kez onurlu bir barış geldi. Zamanımız için barış olduğuna inanıyorum. Size kalbimizin derinliklerinden teşekkür ediyoruz. Şimdi eve gitmenizi ve yataklarınızda sessizce uyumanızı tavsiye ederim.

Tüm bu ılımlı barış atmosferine rağmen Münih'in ardından Chamberlain temkinli bir şekilde silahlanma rotası izlemeye devam etmiştir. Aynı zamanda Almanya ile uzlaşma umudu da devam etmiş, 28 Ocak 1939'da Birmingham'da yaptığı konuşmasında uluslararası barış arzusunu dile getirmiştir. Hitler'e de önceden konuşmasının bir kopyasını göndermiş, Hitler'in de 30 Ocak 1939'da yaptığı 'Reichstag' konuşmasında 'uzun bir barış' istediğini belirtmiştir. Fakat bu inanç, Hitler'in 15 Mart 1939'da Prag da dahil olmak üzere Çekoslovakya'nın Bohemya ve Moravya eyaletlerini işgal etmesiyle son bulmuştur. Başbakan, bu işgalin 'eski bir maceranın sonu mu, yoksa yeni bir maceranın başlangıcı mı' olduğunu ve 'dünyaya zorla hükmetme girişimi yönünde bir adım' olup olmadığını sorgulayarak Hitler'in saldırganlığına karşı Fransa, Polonya ve Sovyetlerle yeni ittifak arayışlarına girmiştir.

Almanya'nın Polonya'yı işgalinde iki gün sonra 3 Eylül 1939'da radyo aracılığıyla ulusa seslenerek Birleşik Krallık'ın Almanya ile savaş halinde olduğunu ilan etmiştir.

Vicdanımız rahat, barışı sağlamak için her ülkenin yapabileceği her şeyi yaptık ama Almanya'nın hükümdarının hiçbir sözüne güvenilemeyeceği, hiçbir halkın ve ülkenin kendini güvende hissedemeyeceği bir durum dayanılmaz bir hal almıştı... Şimdi... Allah hepinizden razı olsun ve hakkı müdafaa etsin. Çünkü savaşacağımız şeyler kaba kuvvet, kötü niyet, adaletsizlik, baskı ve zulüm gibi kötü şeylerdir. Ve onlara karşı, hakkın galip geleceğinden eminim.

Chamberlain Savaş Kabinesi'ni İşçi ve Liberal partilerin de desteğiyle kurmak istese başarılı olamamış ve yeniden silahlanmaya devam ederken müttefiklerle Almanya üzerinde yaratılacak ortak ekonomik baskıyla savaşın kısa sürede kazanılacağına inanıyordu. Fakat buna rağmen Almanlar'ın Avrupa'da ilerleyişi ve özellikle Norveç'in savunmasında Alman güçleri karşısındaki askeri başarısızlıklar İngiliz Parlamentosu'nda iki gün tartışılmış ve sonuç olarak Chamberlain istifa etmek zorunda kalmıştır. 10 Mayıs 1940'da radyoda istifa yayınında İngiliz ulusuna şöyle seslenmiştir:

Hollanda'nın, Belçika'nın ve Fransa'nın masum insanları şimdiden denenirken, bizim de sınava tabi tutulacağımız saat geldi. Ve sen ve ben yeni liderimizin arkasında toplanmalı ve birleşik gücümüzle ve sarsılmaz bir cesaretle savaşmalı ve ininden üzerimize fırlayan bu vahşi canavar nihayet silahsızlandırılıp devrilene kadar çalışmalıyız.

Başbakanlık görevini Churchill'e devreden Chamberlain koalisyon hükümetinde, 30 Eylül 1940'a kadar konseyin kilit üyesi olarak Lord Başkanı ve Muhazafakar Parti lideri olarak ülkenin iç meselelerinde büyük sorumluluklar üstlenmiş Churchill'in yokluğunda Savaş Kabinesi'ne başkanlık etmeye devam etmiştir. Chamberlain, ara sıra görülen gut nöbetleri dışında sağlıklı olmasına rağmen rutin kontrolleri sırasında Temmuz 1940'da kendisine bağırsak kanseri teşhisi konmuştur. 9 Kasım 1940'ta 71 yaşında vefat etmiş, beş gün sonra Westminster Abbey'de düzenlenen cenaze töreni ile külleri Bonar Law'ınkilerin yanına yerleştirilmiştir. Ölümünden çok kısa bir süre önce yatıştırma politikasından pişman olmadığını şöyle dile getirmiştir:

Kişisel itibarım söz konusu olduğunda, bundan en ufak bir rahatsızlık duymuyorum. Hala çok büyük miktarlarda aldığım mektuplar oybirliğiyle aynı noktada duruyor, yani Münih olmasaydı savaş kaybedilirdi ve İmparatorluk 1938'de yıkılabilirdi... Karşıt bir görüş hissetmiyorum... bir hayatta kalma şansı var.

Ölümünden sonra da yatıştırma politikası ve Hitler'le barışı sağlayabileceğine yönelik iyimser tutumları dönemin yazarları tarafından *Guilty Men*, *Why Not Trust the Tories* gibi eserlerde eleştirilirken Churchill'de *The Gathering Storm* adlı hatıratında Chamberlain'i 'Hitler'in yarattığı tehdide karşı kör bir iyi niyetli ama zayıf bir karakter' olarak tanımlamıştır. 1974 yılından itibaren Chamberlain'in kişisel belgeleri Birmingham Üniversitesi Arşivlerinde bulunmaktadır. Cambridge, Oxford, Reading gibi İngiltere'nin önde gelen üniversiteleri kendisine fahri doktora unvanı vermişken, doğum yeri olan Birmingham Şehir Konseyi de yaptığı hizmetlere istinaden kendisini Şehrin Özgürlüğü nişanıyla onurlandırmıştır.

Fahriye Begüm YILDIZELİ

KAYNAKÇA

Telif Eserler

BORSA Merve Özkan, "İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Dış Politikasının Analizi", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** No: 54. ,Mart 2016, ss.81-102.

CHAMBERLAIN, Neville. **In Search of Peace: Speeches (1937-1938)**. National Book Association, Hutchinson & Co. Publishers Ltd. London 1938.

CHAMBERLAIN, Neville. **The Struggle for Peace**. Hutchinson Publishing, London 1939.

DOERR, Paul W. **British foreign policy 1919-1939**, Manchester University Press, Manchester 1998.

DUTTON, David. **Neville Chamberlain**. Arnold Publishers, London 2001.

FABER, David, **Munich: The 1938 Appeasement Crisis**. Simon & Schuster, New York 2008.

FEILING, Keith, **The Life of Neville Chamberlain** (Second ed.). Archon Books, Hamden CT 1970.

FEILING, Keith. **The Life of Neville Chamberlain**. Macmillan & Co. Ltd, London 1946.

GILBERT, Martin. **The Roots of Appeasement**. New American Library, New York 1966.

MACKLIN, Graham, **Chamberlain**, Haus Books, London 2006.

McDONOUGH, Frank **Neville Chamberlain, Appeasement and the British Road to War**. Manchester University Press, Manchester 1998.

REYNOLDS, David, **Summits: six meetings that shaped the twentieth century**, Basic Books, New York 2009.

SELF, Robert, **Neville Chamberlain: A Biography**. Ashgate. Aldershot 2006.

SMART, Nick, **Neville Chamberlain**. Routledge, New York 2010.

TAYLOR, A. J. P. , **English History, 1914-1945**, Oxford University Press, Oxford 1965.

YAŞAR, Ayşe AKENGİN, Hamza “İngiliz Sömürgeciliği ile Emperyalizminin Gelişimi ve Özellikleri”, **Sdü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2022, Sayı: 57, ss. 426-444.

Elektronik Kaynaklar

Hansard Parliamentary Debates (Erişim Tarihi: 08.01.2023)

HC Deb 03 October 1938 vol 339 cc40-162 “Prime Minister’s Statement”

<https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1938/oct/03/prime-ministers-statement>

Historic Figures: Neville Chamberlain – BBC (Erişim Tarihi: 17.11.2022)

https://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/chamberlain_arthur_neville.shtml

Neville Chamberlain- Encyclopaedia Britannica (Erişim Tarihi: 20.12.2022)

<https://www.britannica.com/biography/Neville-Chamberlain>

Neville Chamberlain’s ‘Peace For Our Time’ speech (Erişim Tarihi: 12.01.2023)

https://eudocs.lib.byu.edu/index.php/Neville_Chamberlain%27s_%22Peace_For_Our_Time%22_speech

RUSTON, Alan. **Neville Chamberlain**, Unitarian Universalist Historical Society.

<https://uudb.org/articles/nevillechamberlain.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2023)

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/neville-chamberlain/?pdf=5875> adresinden erişilmiştir